

การแก้ปัญหาที่เกิดจากความโลภในการบริโภคตามหลักพระพุทธศาสนา Buddhist Solutions for Problems Caused by Greed in Consumption

พระมหาเพ็ญภาค จิตมโน (พราหมณ์ชิน)
Phramaha henphark Thitamano (Phramchuen)^๑
พระเมธาวิเชียร Phra Metha Winairos^๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยรวบรวมข้อมูลจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์พิเศษ ฎีกาปกรณ์พิเศษ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาความโลภในการบริโภคตามหลักพระพุทธศาสนา สภาพปัญหาที่เกิดจากความโลภในการบริโภค และเสนอแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดจากความโลภในการบริโภคตามหลักพระพุทธศาสนา เสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาความโลภในการบริโภคตามหลักพระพุทธศาสนา คือความต้องการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ จนเกินประมาณ บริโภคไม่พอดี ไม่เหมาะสมกับความต้องการที่แท้ของชีวิต แต่ต้องการบริโภคใช้สอยเพื่อความเอร็ดอร่อย ความสวยงาม ประดับตกแต่ง สะดวกสบาย กล่าวคือบริโภคเพื่อสนองความต้องการทางสัมผัส ไม่ใช่เพื่อสนองความต้องการแห่งชีวิตที่แท้ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ และควรนำหลักธรรมมาแก้ปัญหานั้นๆ ได้แก่ ปัญหาด้านการลวงละเมิดศีลธรรม แก้ด้วยสัมมาอาชีวะ สติ และปัญญา ปัญหาการทุจริตประพฤติน่าชัง แก้ด้วย หิริโอตตปปะ และ วินัย ปัญหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แก้ด้วย ทาน ทิศา ๖ ปัญหาด้านสุขภาพ แก้ด้วย ปัจจัยปัจเจกชน และโภชนาการที่ดี ปัญหาด้านอิสรภาพในการมีความสุข แก้ด้วย อุโบสถศีล การปฏิบัติต่อความสุข และคิหิสุข ปัญหาการขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง แก้ด้วยสันโดษ สัมมาวายามะ และทิฐฐัมมิกถตถประโยชน์ และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม แก้ด้วย ปัญญาคือ สัมมาทิฐฐิ

คำสำคัญ : ความโลภในการบริโภค

^๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhist Studies, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Thailand.

^๒ ภาควิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Department of Buddhist Studies, Graduate School, Mahamakut Buddhist
University, Thailand.

Abstract

In the study, its main purposes were: 1) to study the greed in consumption according to Buddhism, 2) to study problems caused by greed in consumption and 3) to propose a way in dealing with problems caused by greed in consumption according to Buddhism. This research is a qualitative research. It was done through collecting data from Tipiṭaka, commentaries, sub-commentaries and literary works and sub-literary works including related materials and In-depth interview.

The Greed in consumption according to Buddhism basically refers to a form of unmindful consumption; one consumed four requisites and used things without consideration on whether they are of true or false value. As regards the problems caused by greed in consumption, there are many problems: 1) there is a problem of moral misbehaviors, it can be solved by likelihood, mindfulness and wisdom: 2) there is a problem of corruption, it can be solved by moral shame and moral dread and the monastic regulations 3) there is a problem of interrelationship, it can be solved by giving, six directions, 4) there is a problem of health, it can be solved by mindful consumption of four requisites in moderate manner. 5) there is a problem of freedom for being happy, it can be solved by observation of Uposathasīla, following householders' sets of happiness, 6) there is a problem of lack of opportunity in getting oneself developed, it can be solved by contentment, right effort Sammāvāyāma and benefits in the present of the principles of Ditthahammikattha and 7) there is a problem of environment, it can be solved by wisdom, that is right view

Key words: Greed in Consumption

๑. บทนำ

โลภะ เป็นกิเลสที่ก่อความเสียหายให้แก่มนุษย์ และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์และโลกเสื่อมหรือเจริญ เพราะเมื่อถูกโลภะครอบงำเข้าแล้ว มนุษย์แม้เรียกตัวเองว่า สัตว์ประเสริฐ ก็ไม่รู้จักผิดชอบชั่วดี คงมีแต่ความมืดบอดมองไม่เห็นธรรม^๓ กระทำการชั่วร้ายและรุนแรงที่มนุษย์ด้วยกันเองก็คาดไม่ถึง ดังที่พบเห็นในประวัติศาสตร์และตลอดอารยธรรมที่ผ่านมา ผู้ถูกโลภะครอบงำจิตใจ ฆ่าได้แม้กระทั่งบิดาผู้ให้กำเนิดตน ดังพระเจ้าอชาตศัตรูถูกความโลภครอบงำเข้าก็ประสงค์จะครองราชย์บัลลังก์ ปลงพระชนม์ได้แม้กระทั่งพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระบิดาของพระองค์เอง^๔ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงจัดโลภะเข้าในอกุศลมูล คือเป็นรากแห่งความชั่วร้ายทั้งปวง^๕

สภาพการณ์ปัญหาสังคมโลกในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากทุจริต ๓ ประการ คือ ภายทุจริต วจีทุจริต และที่สำคัญมนทุจริตนั้น เป็น ปัญหาสำคัญที่ยิ่งปัญหาหนึ่ง โดยส่งผลกระทบจากปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล ไม่ว่าจะป็นทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยส่วนที่เป็นปัญหาหนัก และมีอิทธิพลต่อการดำรงชีพ

ของมนุษย์มากที่สุด ก็คือการที่มนุษย์มีความคิดเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในทางทุจริต ซึ่งมีต้นเหตุเกิดจากความโลภ หรือความทะยานอยาก ซึ่งเป็นอกุศลมูลอย่างหนึ่ง และเป็นสาเหตุของการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า มิจฉาทิฎฐิ^๖ มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีอุดมคติ มีความปรารถนาที่จะบรรลุถึงจุดหมายของชีวิต ๓ ระดับ คือ ความสุข ความดี และความพ้นทุกข์^๗ แต่ละคนก็มีวิธีการแสวงหาความสุขเกลียดความทุกข์ ความทุกข์จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่ต้องการ จึงพยายามแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับเรื่องทุกข์และหาทางออกจากความทุกข์ อันเป็นภาวะที่ชีวิตไม่ต้องการ

ในปัจจุบันนี้ มนุษย์ทำความดีเพื่อมุ่งหวังสิ่งตอบแทน คือ อยากรู้ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส หรือที่เรียกว่า กามวัตถุ เพื่อนำมาบำรุงบำเรอตน ประนเปรอตน จนมัวเมาในความสุกความพอใจเหล่านั้น นอกจากนี้ก็ยังมุ่งเอา ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขอันเจือด้วยกามวัตถุเป็นจุดมุ่งหมายในการทำ ความดี รวมความว่า รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อันรวมเป็นกามวัตถุ และลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หรือความพอใจ อิ่มใจในการได้ลาภนี้เองที่เป็นโลกามิส (เหยื่อของโลก) คอยหลอกล่อมมนุษย์ให้ติดอยู่ ผูกพันอยู่ ดิ้นรนอยู่ หา

^๓ ขุ.ม. (บาลี) ๒๙/๑๕๖/๓๐๒, ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๖/๔๓๔.

^๔ วิ.จู. (บาลี) ๗/๓๓๙/๑๒๗, วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๓๙/๑๘๕.

^๕ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๐๕/๑๙๓, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๕๖.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด ๒๕๔๙), หน้า ๒๐๙.

^๗ วิเชียร ชาบุตรบุญตริก, **ความจริงของชีวิต**, (กรุงเทพฯ : ซี.อี.ดี.ยู.เค.แซน, ๒๕๕๒), หน้า ๓๑.

ความสุขใจไม่ได้ ทำให้จิตใจว้าวุ่น ทำให้ใจให้ตรง และรับกับความเป็นจริงไม่ได้ จึงไม่มีความสุข ความสงบสุขของดวงจิตนั้นมีค่ายิ่งกว่ากามวัตถุ มีค่ายิ่งกว่า ลาภ ยศ สรรเสริญ แต่เนื่องจากมนุษย์ไม่ค่อยได้ลิ้มรสแห่งความสงบสุขเช่นนั้น บางคนไม่เคยได้ลิ้มรสเลย เคยได้แต่ความสุข จึงหลงเข้าใจผิดคิดว่าความสุขจะหาได้ก็แต่จากกามและจากลาภยศเท่านั้น จึงหมกมุ่นอยู่แต่ความสุขเช่นนั้นอย่างเดียว

ใน หลัก คำ ส อ น ทาง พระพุทธศาสนา โลกะจัดเป็นอกุศลมูล^๘ เป็นกิเลสที่จะต้องกำจัดให้ออกไปจากจิตใจของตน เพราะทำจิตใจให้เศร้าหมอง และจะต้องหาวิธีบรรเทาให้ลดน้อยลงจนหมดไปจากจิตใจในที่สุด “เพราะความโลภเป็นสาเหตุทำจิตใจให้เศร้าหมองความโลภที่เกิดทางใจนั้นเป็นอาการของจิตที่อยากได้อะไรอยากเป็นในสิ่งที่ตนยังไม่ได้ ยังไม่มี ยังไม่เป็น จนทำให้ต้องดิ้นรนไขว่คว้าแสวงหาปรารถนาเพื่อให้ได้สิ่งนั้นมาครอบครอง อันเป็นอาการของกิเลสที่เป็นความชั่วทางใจ”^๙ ได้แก่การพยายามแสวงหาช่องทางคิดกลอุบายหลอกลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นกรรมสิทธิ์ของตน เพราะความโลภที่รุ่มเร้าจิตใจ จึงเป็นเหตุให้ทำความชั่วทางวาจา ได้แก่ การพูดเลียบเคียงเพ่งเล็งทรัพย์สินของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นของตน เพราะถูกความโลภครอบงำจิตใจ จึงเป็นเหตุ

ให้บุคคลทำความชั่วทางกายซึ่งผิดศีลธรรมคือ ย่อมทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป ย่อมถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ ย่อมประพฤติผิดในชายหญิงที่ไม่ใช่คู่ครองของตน ย่อมกล่าวคำเท็จ ชักชวนผู้อื่นในทางที่เสื่อมเสีย^{๑๐}

ปัญหาความโลภใน คัมภีร์ พระไตรปิฎกปรากฏอยู่หลายพระสูตร เช่น ในโลกสูตร ซึ่งว่าด้วยธรรมที่ไม่เกิดประโยชน์แก่ชาวโลก พระพุทธเจ้าตรัสโทษของความโลภไว้ดังนี้ว่า “โลภธรรม เมื่อเกิดแก่ชาวโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความไม่ผาสุก”^{๑๑} และตรัสไว้ในอันตรามลสูตร ซึ่งว่าด้วยธรรมที่เป็นมลทินภายในว่า “โลภะเป็นมลทินภายใน เป็นอมิตร เป็นศัตรู เป็นเพชฌฆาต และเป็นข้าศึกภายใน คนโลภไม่รู้จักเหตุผล นรชนถูกความโลภครอบงำแล้ว ย่อมเป็นผู้มีตบอด”^{๑๒} กัณหาภิษิก็ได้รับุโทษของความโลภไว้ว่า “การปล้นฆ่าชาวบ้าน การจี้ ช่มชู่เอาทรัพย์ การคดโกง และการหลอกลวง ย่อมปรากฏมีอยู่ในบุคคลผู้มีความโลภ”^{๑๓} การกระทำอันโหดร้ายทารุณเพราะอำนาจความโลภเหล่านี้ กลายเป็นปัญหาแก่สังคมมนุษย์ ด้วยว่าพฤติกรรมเหล่านี้ มักพบเห็นได้ทั่วไปในปัจจุบัน เพราะความโลภจากเหตุการณ์ดังกล่าวมาแล้วนั้น ย่อมก่อให้เกิด

^๘ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๐๕/๑๙๓, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๕๖.

^๙ พระเทพดิลก (ระแบบ จิตวินาโย), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๕๖.

^{๑๐} อง.ติก. (บาลี) ๒๐/๖๖/๑๘๔, อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

^{๑๑} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๓๔/๑๑๗, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๔/๑๖๗.

^{๑๒} ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๘๘/๓๐๔-๓๐๖, ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๕๖-๔๕๗.

^{๑๓} ขุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๑๘/๒๑๓, ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๘/๓๒๔.

ความทุกข์แก่ตนเองและคนในสังคม ทั้งทางตรงและทางอ้อม จากข้อความที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าโทษของความโลภนั้นว่าเป็นปัญหาแก่สังคมตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน ดังที่ พระพุทธองค์ตรัสไว้ในอันตรามลสูตรว่า “โลภะก่อให้เกิด สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ทำจิตให้กำเริบเป็นภัยที่เกิดขึ้นภายใน”^{๑๔}

ในปัจจุบันปรากฏว่า นอกจากจะมีความโลภเป็นกิเลสครองใจเป็นธรรมดาแล้วยังถูกชักเชิดด้วยความเชื่อว่า ความสุขอยู่กับการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ และเครื่องอำนวยความสะดวกในจำนวนมากๆ ทั้งการให้คุณค่าเงินทองเป็นสำคัญ เมื่อไม่มีวัตถุเสพบริโภค จึงพยายามทุกวิถีทางที่จะได้สิ่งเสพบำรุงบำเรอตน ในที่สุดแม้จะทำร้ายผู้อื่นหรือลวงละเมิดสิทธิผู้อื่นก็ยอม ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ สํารวจอาชญากรรมครั้งหลังสุดเมื่อปี ๒๕๕๑ พบว่า ประชาชนอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป มีการประสบเหตุอาชญากรรม ๒๘๘,๖๘๓ ราย โดยประสบเหตุอาชญากรรมต่อทรัพย์สิน ร้อยละ ๙๔.๐ ประสบเหตุต่อชีวิตและร่างกาย ร้อยละ ๔.๖ ประสบเหตุทางเพศ ร้อยละ ๐.๓ และประสบเหตุอาชญากรรมเกี่ยวกับการถูกแอบอ้างใช้ข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลทางการเงินหรือทางเอกสารร้อยละ ๑.๑^{๑๕} ความโลภใน

การบริโภคนั้น เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์ และเป็นมูลเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความไม่สงบสุขของจิตใจ รวมถึงปัญหาที่จะเกิดตามมามากมายทั้งในตัวเองและสังคม เพียงเพราะความโลภที่ก่อเกิดขึ้นในจิตใจ จากสภาพการณ์สาเหตุของปัญหาดังกล่าวทั้งจากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีอาจปฏิเสธได้ว่า ปัญหาต่างๆ ล้วนแต่มีมูลเหตุมาจากมนุษย์ผู้ดำรงวิถีชีวิตในสังคมนั้นๆ เป็นผู้ก่อขึ้น ซึ่งปัญหาสังคมเหล่านั้นล้วนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงรวมทั้งเสถียรภาพของความเป็นชาติ ทั้งนี้ยังส่งผลต่อเนื่องสู่สถาบันที่เป็นหน่วยย่อยในสังคมแบบองค์รวม ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาการแก้ปัญหาที่เกิดจากความโลภในการบริโภคตามหลักพระพุทธศาสนา

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความโลภในการบริโภคตามหลักพระพุทธศาสนา

๒. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดจากความโลภในการบริโภค

๓. เพื่อเสนอแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดจากความโลภในการบริโภคตามหลักพระพุทธศาสนา

^{๑๔} ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๘๘/๓๐๕, ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๕๖.

^{๑๕} สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สรุปลผลที่สำคัญ สํารวจข้อมูลสถิติอาชญากรรมภาคประชาชน พ.ศ. ๒๕๕๑, (กรุงเทพฯ : สำนัก

สถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า V.

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

๑. รวบรวมพระพุทธรูปและคำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับความโลภและวิธีการกำจัดความโลภตามหลักพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์พิเศษ และคัมภีร์ที่เนื่องอื่นๆ ตลอดจนทั้งเอกสารและงานวิจัยทางที่เกี่ยวข้องกับความโลภและวิธีการกำจัดความโลภ

๒. สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย โดยดำเนินการศึกษาการแก้ปัญหาที่เกิดจากความโลภในการบริโภคตามหลักพระพุทธศาสนา จากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยวิธีการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ จำนวน ๑๕ รูป/คน

๓. นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่และบรรยายเชิงวิเคราะห์ และสรุปผลการวิจัยแล้วนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาโวหารและจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม

๔. สรุปผลการวิจัย

๔.๑ ความโลภในการบริโภคตามหลักพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า

ความโลภคือโลภะ ตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ความอยากได้ การมุ่งแสวงหาอารมณ์ การอยากได้กามคุณ การเพ่งจ้องมุ่งหมายอยากได้ของผู้อื่น มีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น ตัณหา นันทิราคะ อภิชฌา เป็นต้น แต่ชื่อเรียกโลภะทั้งหลายนั้น มีความแตกต่างกันบ้าง ใช้แทนกันได้บ้าง แต่ไม่ทุกกรณี มีลักษณะ ติดข้องในอารมณ์เหมือนลิง

ติดตั้ง ทำให้จิตเศร้าหมอง เมื่อเทียบกับโทสะและโมหะแล้ว โลภะได้มีโทษน้อย แต่คลายช้า โลภะมีลักษณะไม่อิ่ม ไม่เต็ม ไม่รู้จักพอ ทั้งเป็นอันตรายต่อการทำความดีและเป็นรากเหง้าแห่งอกุศล ความโลภเกาะเกี่ยวหรือตั้งอยู่ที่วัตถุสาม กล่าวคือ วัตถุสามทั้ง ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสกาย เป็นที่ตั้งที่เกิดของโลภะ โลภะมีโทษ คือ ทำให้เสียผลประโยชน์ เข้าทำนองสำนวนไทยว่า โลกมากลาภหาย โลภะทำให้จิตกำเริบ และมองไม่เห็นธรรม โลภะเป็นปัจจัยแห่งการทำร้ายกันของมนุษย์ และเป็นเหตุแห่งการทำความรุนแรง โลภะที่กล่าวถึงในที่ทั่วไป อาจหมายถึง ตัวสภาวะก็ได้ หมายถึง จิตก็ได้ หมายถึง บุคคลที่มีโลภะหรือผู้ประกอบด้วย โลภจิตก็ได้ จากการศึกษาพบว่า จิตที่ประกอบด้วยโลภะ ท่านจัดอยู่ในจิตที่เป็นอกุศล วิธีการกำจัดความโลภตามหลักพระพุทธศาสนา อยู่บนพื้นฐานการเรียนรู้เห็นโทษของโลภะ และปัญหาหรืออโลภะเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำจัดโลภะ ในทางปฏิบัติอาจมีวิธีการกำจัดโลภะด้วยการให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา ความโลภในการบริโภคตามหลักพระพุทธศาสนา คือ การบริโภคด้วยการไม่พิจารณาเห็นคุณค่าแท้ คุณค่าเทียมของปัจจัย ๔ และสิ่งที่ตนใช้สอย แต่บริโภคด้วยอำนาจความต้องการเสพสวย อารมณ์ กล่าวคือเพื่อความเอร็ดอร่อย เพื่อความสวยงามประดับตกแต่ง เพื่อความสบายบริโภคเพื่อได้รับการสนองปรนเปรอทางสัมผัส ไม่ใช่เพื่อสนองความต้องการแห่งชีวิตที่แท้

๔.๒ สภาพปัญหาที่เกิดจากความโลภในการบริโภค จากการศึกษา ผล

การศึกษาพบว่า การบริโภคใช้สอยปัจจัยด้วยความโลภ ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ ได้แก่

๑) ปัญหาการล่องละเมิดศีลธรรม ความโลภเป็นรากเหง้าของอกุศลทั้งหลาย^{๑๖} เมื่อครอบงำใจบุคคลใดเข้าก็มักกระทำการล่องละเมิดศีลธรรม ปรากฏว่า นอกจากจะมีความโลภเป็นกิเลสครองใจเป็นธรรมดาแล้วยังถูกชักเชิดด้วยความเชื่อว่า ความสุขอยู่กับการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ และเครื่องอำนวยความสะดวกในจำนวนมากๆ ทั้งการให้คุณค่าเงินทองเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อไม่มีวัตถุเสพบริโภค จึงพยายามทุกวิถีทางที่จะได้สิ่งเสพบำรุงบำเรอตน ในที่สุดแม้จะทำร้ายผู้อื่นหรือล่องละเมิดสิทธิผู้อื่นก็ยอม ฉะนั้น การบริโภคด้วยความโลภจึงก่อให้เกิดปัญหาการล่องละเมิดศีลธรรม

๒) ปัญหาการทุจริตประพฤติน่าไม่ชอบ เป็นธรรมดาว่า โลภะ มุ่งที่การเสพเสวยอารมณ์ มุ่งเฟื่องอยากได้กามคุณ บุคคลที่มีโลภะจึงมุ่งที่การเสพเสวยอารมณ์ให้เกิดความสบายทางหูทางตา เป็นต้น เขาจึงมีนิสัยรักสบาย ซึ่งต่างกับบุคคลที่มีฉันทะ ที่มุ่งอยากจะลงมือกระทำการสร้างสรรค์ เมื่อบุคคลมีโลภะครองใจ มุ่งอยากได้วัตถุเสพ แต่ไม่ยอมลงมือกระทำ เขาจึงพยายามให้ได้วัตถุเสพหรือผลประโยชน์นั้นด้วยวิธีลัด ฉะนั้น ผู้มีความโลภเป็นแรงใจ จึงมักก่อการทุจริตประพฤติน่าไม่ชอบ เฉพาะในสังคมปรากฏปัญหาการทุจริตประพฤติน่าไม่ชอบอยู่เป็นประจำ มีกรณีตัวอย่าง

เป็นที่ประจักษ์ จนเกิดวาทกรรมจำพวก “ได้โต๊ะ” “แป๊ะเจี๊ยะ” เป็นต้น^{๑๗}

๓) ปัญหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ปัจจุบัน เพราะผู้คนมีความโลภเป็นธรรมดา ประกอบกับได้รับอิทธิพลจากแนวคิดบริโภคนิยม จึงยุ่งอยู่กับการเสพบริโภคใช้สอยวัตถุประเภทเทคโนโลยี แต่ไม่สนใจสังคมและสภาพแวดล้อม รวมทั้งบุคคลใกล้ชิด ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจึงค่อยๆ ลดลง กลายเป็นสังคมต่างคนต่างอยู่ ถึงตนเองก็เรียกตนว่า “สังคมก้มหน้า” โดยแฝงนัยแห่งความหมายว่า ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวกับใคร ต่างคนต่างอยู่ คนในสังคมแทนที่จะอยู่กันด้วยมิตรก็กลายเป็นอยู่กันด้วยความเฉยเมย และหนักเข้าถึงกับมองมนุษย์ด้วยกันเองว่าเป็นคู่แข่ง^{๑๘}

๔) ปัญหาด้านสุขภาพ ปัจจุบัน กำลังเกิดปัญหาสุขภาพ กล่าวคือคนกำลังประสบปัญหาโรคชนิดใหม่ ที่เกิดจากการบริโภคด้วยไม่พิจารณา คือบริโภคตามกระแสบริโภคเพราะเห็นแก่เอร็ดอร่อย ไม่ได้พิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของการบริโภคที่แท้ การบริโภคสักแต่เห็นแก่เอร็ดอร่อยนี้ ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพ เช่น โรคอ้วน โรคเบาหวาน

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ, **เม นู ค อ ร ร์ ร ับ ช ัน**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๕๗), หน้า ๑๖-๑๗๕.

^{๑๘} ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **สยามสามไตร**, (กรุงเทพฯ : พิมพ์สว, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕๕.

^{๑๖} ดูรายละเอียดใน ม.มู. (บาลี) ๑๒/๘๙/๖๔, ม.มู. (ไทย) ๑๒/๘๙/๘๒.

โรคหัวใจ เป็นต้น^{๑๙} ซึ่งเป็นผลมาจากบริโศค เพราะความโลภ ไม่ได้ใช้ปัญญาพิจารณา ปัจจัย ๔

๕) ปัญหาด้านอิสรภาพในการมีความสุข มนุษย์ในยุคปัจจุบัน รวมทั้งคนนี้ด้วย กำลังนำความสุขไปฝากไว้กับวัตถุนอกตัว คือ มีแนวคิดพื้นฐานว่า ความสุขอยู่ที่การมีวัตถุใช้สอยมากๆ โดยไม่รู้ตัวเขาจึงกลายเป็นคนไม่มีอิสรภาพในการกำหนดความสุขของตนเองได้เลย แต่ถูกกำหนดด้วยวัตถุ คนจำนวนมากแม้มีเครื่องอำนวยความสะดวกมากมาย แต่ก็ทุกข์ในทันทีที่รู้สึกว่าการใช้ของที่ตนใช้นั้นตกรุ่นหรือไม่ทันสมัย เขาจึงเป็นแค่คนเสเพลที่วิ่งไล่ตามกระแสความสุขของเขาฝากไว้กับอนาคตที่ไม่ถึงวันนั้นสักทีหนึ่ง^{๒๐} ฉะนั้น คนในปัจจุบันจึงไม่มีอิสรภาพในการมีความสุข

๖) ปัญหาการขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง ความโลภทำให้มนุษย์ต้องแสดงบทบาทต่างๆ กัน แต่ทั้งหมดนั้นก็เกินไปเพื่อการแสวงหาวัตถุเสเพลเท่านั้นเอง คนในปัจจุบันทุ่มเทเวลาและแรงงานให้กับการทำงานากินวันทั้งวันหมดไปกับการหาสิ่งเสเพล แม้พระภิกษุเอง ถ้าติดลาภสักการะเสียแล้ว ก็ใช้เวลาทั้งหมดไปกับการวิ่งหาลาภ จนไม่มีเวลาให้การเจริญไตรสิกขา ถ้าเป็นชาวบ้านก็ได้แต่หา

^{๑๙} ดูรายละเอียดใน สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สถิติสุขภาพ ทัวราชอาณาจักร ใน “มองเมืองไทยด้วยสถิติ”, www.nso.go.th (สืบค้น ๕ ธ.ค. ๒๕๕๘)

^{๒๐} ดูรายละเอียดใน พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๘๓.

สิ่งเสเพลจนไม่มีเวลาศึกษาและพัฒนาตนเองเลย^{๒๑}

๗) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ความโลภของมนุษย์ไม่มีสิ้นสุด แม้จะเนรมิตภูเขาทิ้งลูกให้เป็นทองคำก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์ ประกอบกับค่านิยมบริโภคมากๆ และระบบเศรษฐกิจที่เน้นการกระตุ้นผู้บริโภคให้มากๆ ทั้งมีระบบอุตสาหกรรมที่เน้นการผลิตเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์นั้น จึงทำให้มนุษย์นำทรัพยากรธรรมชาติมาแปรรูปเป็นเครื่องบำรุงบำเรอตนเอง ในขณะที่มนุษย์มีความต้องการไม่จำกัด แต่โลกและทรัพยากรธรรมชาติก็มีอยู่เท่าเดิม และกำลังร่อยหรอจนเสียคุณค่าที่สุดธรรมชาติได้แสดงตัวเป็นภัยธรรมชาติร้ายแรงจนมนุษย์นี้เองก็คาดไม่ถึงว่าจะเกิดขึ้นได้ ฉะนั้น การบริโภคด้วยความโลภจึงก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

๔.๓ แนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดจากความโลภในการบริโภคตามหลักพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า การแก้ปัญหาทั้งหลายต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานว่า มนุษย์มีความแตกต่างหลากหลาย มีระดับแห่งการพัฒนาที่แตกต่างกัน และการแก้ปัญหาจะได้ผลดี ขึ้นอยู่กับการสืบเสาะหาเหตุปัจจัยแห่งปัญหานั้น ด้วยหลักการพื้นฐานนี้ วิธีการแก้ปัญหาที่ใช้ได้กับบุคคลหนึ่ง อาจจะใช้ไม่ได้กับอีกบุคคลก็ได้ แม้การ

^{๒๑} ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), โลกขึ้นสหสวรรค์ใหม่ คนต้องเปลี่ยนแนวคิดใหม่, (กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, ๒๕๔๘), หน้า ๓๗.

แก้ปัญหาที่เกิดจากความโลภในการบริโภคที่
ผู้วิจัยนำเสนอนี้ ก็อยู่บนหลักการพื้นฐานนั้น
แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อได้ศึกษาตามทฤษฎี
และหลักการทางพระพุทธศาสนาแล้ว พบ
หลักการแก้ปัญหาดังกล่าวนั้น ต่อไปนี้

๑) แนวทางการแก้ปัญหาด้าน
การล่องละเมิดศีลธรรม จากการศึกษาพบว่า
หลักสัมมาอาชีวะ และหลักการเจริญสติและ
ปัญญาเป็นอุบายวิธีการแก้ปัญหาด้านการล่อง
ละเมิดศีลธรรม ทั้งนี้เพราะถ้าบุคคลประกอบ
สัมมาชีพ ดำรงตนในสัมมาอาชีวะ ก็เป็น
หลักประกันว่าจะมีรายได้ มีช่องทางเลี้ยงตน
และครอบครัวอย่างชอบธรรม เมื่อมีงานมีเงิน
แล้วก็มีหวังว่าจะไม่ทำการล่องละเมิดศีลธรรม
ในขณะที่เดียวกันควรสนับสนุนการเจริญสติ
และปัญญา เพราะจากการศึกษาพบว่า ผู้ที่
ทำการล่องละเมิดศีลธรรม มักไม่มีสติรู้ตัว คือไม่
คำนึงถึงผลจากการกระทำว่าจะก่อความเดือด
ร้อนแก่ตนและผู้อื่น ฉะนั้น การเจริญสติและ
ปัญญาจึงเป็นอุบายวิธีแก้ปัญหาคารล่อง
ละเมิดศีลธรรม

๒) แนวทางการแก้ปัญหาคาร
ทุจริตประพฤติไม่ชอบ จากการศึกษาพบว่า
หิริโอตตปละ^{๒๒} และวินัย^{๒๓} เป็นอุบายวิธี
แก้ปัญหาคารทุจริตประพฤติไม่ชอบ ทั้งนี้
เพราะผู้ทำการทุจริตมักไม่มีความละอายแค้นใจ
ไม่เกรงกลัวความผิด ฉะนั้น จึงควรปลูกฝัง
หรือจัดกิจกรรมเพื่อเสริมเร้าให้หิริและ

โอตตปละเกิดขึ้นแก่คนในสังคม พร้อมกันนั้น
ในสังคมทุกระดับก็ควรมีหลักปฏิบัติ ระเบียบ
กฎหมาย และกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ชัดเจน
เพื่อสำทับให้ผู้ปฏิบัติอยู่ในกรอบแห่งความ
ถูกต้อง ถ้ามีระเบียบปฏิบัติชัดเจนโปร่งใส ก็
ปิดช่องทางแห่งการทุจริตนั้น

๓) แนวทางการแก้ปัญหาด้าน
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จากการศึกษา
พบว่า การให้ทาน^{๒๔} จากานุสติ และทศ^{๒๕}
เป็นอุบายวิธีแก้ปัญหาด้านความสัมพันธ์
ระหว่างบุคคล ทั้งนี้ สังคมที่อยู่กันแบบตัวใคร
ตัวมัน เป็นเครื่องบ่งชี้ชัดว่า ไม่มีความ
เกี่ยวข้องกัน ไม่สนใจเกี่ยวคู่กันและกัน ใน
สถานการณ์นี้ หลักการบำเพ็ญทานจึงจำเป็น
สำหรับคนในปัจจุบัน ความจริงทานเป็นเพียง
ส่วนหนึ่งที่ต้องบำเพ็ญในขั้นต้น ที่ถูกควร
บำเพ็ญให้ครบชุดหลักธรรมที่เรียกว่า สังคห
วัตถุ ในขั้นสูงขึ้นไปควรนำทานที่ตนบำเพ็ญ
แล้วนั้นมาเป็นเครื่องบำรุงใจ ให้ใจยึดเป็นหลัก
เรียกว่า จากานุสติ เป็นกรรมฐานอย่างหนึ่งที่
ระลึกถึงการบำเพ็ญทาน และประการสุดท้าย
ควรปฏิบัติตนเป็นคนเลี้ยงง่าย คือสุภรตา ไม่
ควรเป็นคนจำพวกยุ่งยากมากความเป็นที่
หนักใจของคนรอบข้าง ฉะนั้น ทาน จากานุสติ
และสุภรตาจึงเป็นอุบายวิธีแก้ปัญหาด้าน
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในปัจจุบัน

๔) แนวทางการแก้ปัญหาด้าน
สุขภาพ จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยปัจจัย

^{๒๒} ดูรายละเอียดใน อัง.ปญจก.
(บาลี) ๒๒/๒/๒, อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒/๔.

^{๒๓} ดูรายละเอียดใน วิ.ม.หา.อ.
(บาลี) ๑/๑๘. แปลและถอดความโดยผู้วิจัย

^{๒๔} ดูรายละเอียดใน ขุ.อิติ. (บาลี)
๒๕/๘๘/๓๑๖, ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๗๓.

^{๒๕} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๔๔/๑๕๖,
ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๔/๒๐๐.

เวกชน^{๒๖} และโภชนมัตตัญญูตาเป็นอุบายวิธี แก้ปัญหาด้านสุขภาพ ทั้งนี้เพราะว่า คนจำนวนมาก ไม่เคยพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ว่าที่บริโภคใช้สอยนั้นเพื่ออะไร แต่มักถามกันว่า อร่อยไหม สวยไหม ทันสมัยไหม เป็นต้น ซึ่งต่างกับชีวิตพระที่ต้องพิจารณาอาหารเป็นต้น เตือนตนว่าที่บริโภคใช้สอยนั้นมีใช้เพื่อความสนุกสนานบันเทิง แต่บริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ เพื่อความดำรงอยู่แห่งร่างกาย เพื่อการเจริญพรหมจรรย์ เป็นต้น เมื่อพิจารณาดังนี้ก็กำหนดได้ว่าแค่นั้นและเพียงไรจึงจะพอดีพอเหมาะกับชีวิต จึงเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค ที่เรียกว่า โภชนมัตตัญญูตา คือรู้ประมาณว่าชนิดไหน ปริมาณเท่าไร เหมาะแก่ชีวิตตน คือไม่เป็นส่วนเกินจนมากไปหรือน้อยไป ฉะนั้น ปัจจัยปัจจุเวกชน คือการพิจารณาปัจจัย ๔ และโภชนมัตตัญญูตา การรู้ประมาณในการบริโภคจึงเป็นวิธีการแก้ปัญหา ด้านสุขภาพ

๕) แนวทางการแก้ปัญหา ด้านอิสรภาพในการมีความสุข จากการศึกษาพบว่า อุโบสถศีล^{๒๗} เป็นอุบายวิธีแก้ปัญหา ด้านอิสรภาพในการมีความสุข ทั้งนี้เพราะว่า คนในปัจจุบันมีความสุขได้ด้วยการกินเสพบริโภคใช้สอยสิ่งเสพมากมาย เพราะเขาไม่ได้ฝึกฝนตนให้อยู่ได้ด้วยวัตถุน้อยๆ ทันทที่วัตถุ

เสพนั่นตก ร่น หรือไม่เป็นที่พอใจเขาก็ทุกข์ มหันต์ ในสถานการณ์เช่นนี้ ควรปฏิบัติตามหลักอุโบสถศีลเพื่อถอนตนจากวัตถุเสพทั้งหลายนั้น โดยข้อปฏิบัติตามสิกขาบท ๘ ที่เป็นอุโบสถศีล เพราะผู้ถือศีลอุโบสถ จะฝึกตนให้อยู่รอดได้ด้วยวัตถุน้อยๆ ให้ความสุขได้ด้วยวัตถุน้อยๆ ลง เช่น ไม่ต้องรับประทานอาหารมือเย็น ไม่ต้องแต่งตัวด้วยเครื่องประดับ เป็นต้น ผู้ปฏิบัติอุโบสถศีล จึงค่อยๆ ประกาศอิสรภาพของตนจากวัตถุเสพ และมีความสุขได้ด้วยวัตถุน้อยๆ แค่นั้นพอจำเป็นสำหรับชีวิตเท่านั้นเอง ฉะนั้น อุโบสถศีลจึงเป็นการแก้ปัญหา ด้านอิสรภาพในการมีความสุขสำหรับมนุษย์ในปัจจุบัน

๖) แนวทางการแก้ปัญหา การขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง จากการศึกษาพบว่า สันโดษเป็นอุบายวิธีแก้ปัญหาคาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง^{๒๘} ทั้งนี้เพราะว่า ผู้คนในปัจจุบันนำความสุขไปฝากไว้กับวัตถุนอกตัว พวกเขาคิดเห็นว่าคุณสุขอยู่ที่การมีปัจจัย ๔ และเครื่องอำนวยความสะดวกในจำนวนมากๆ ทั้งชีวิตของเขาจึงต้องดิ้นรนชวนขวายไขว่คว้า วัตถุนั้นๆ จึงไม่มีเวลา ไม่มีโอกาส หหมดโอกาสพัฒนาตนเอง ยังไม่ต้องกล่าวถึงการพัฒนาตนที่ลึกซึ่งลงไปถึงขั้นจิตและปัญญา แม้แต่คนรอบข้างในครอบครัวก็ไม่มีเวลาแก่กันและกัน เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวจึงควรปฏิบัติหลักสันโดษ คือพอใจในสิ่งที่ตนมีตนได้ เมื่อได้

^{๒๖} ดูรายละเอียดใน ชุ.ม. (บาลี) ๒๙/๒๐๖/๔๒๒-๔๒๓, ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๒๐๖/๖๐๑.

^{๒๗} ดูรายละเอียดใน อง.อฎฐก. (บาลี) ๒๓/๔๑/๒๐๔, อง.อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๔๑/๓๐๓.

^{๒๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพฯ : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๓๔.

พยายามแสวงหาด้วยชอบธรรมตามกำลังตน แล้วก็พอใจเต็มใจในผลกระทบนั้น เมื่อรู้จักพอ ก็มีเวลาและแรงงานสำหรับการสร้างสรรค์ความดี ในที่สุดคือเมื่อรู้จักพอในปัจจุบัน ๔ แล้วก็สงวนเวลาและแรงงานให้กับการเจริญไตรสิกขา ฉะนั้น สันโดษ จึงเป็นอุบายวิธีแก้ปัญหาคาชาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง

๗) แนวทางการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาพบว่า สัมมาทิฐิ เป็นแนวทางการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ความอยากของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งแนวคิดพื้นฐานการจะเอาชนะธรรมชาติ พิชิตธรรมชาติ และเป็นนายธรรมชาติ จึงทำให้พวกเขานำทรัพยากรธรรมชาติมาแปรรูปเป็นวัตถุเสพบำรุงบำเรอตนจนธรรมชาติเสื่อมโทรมและแสดงภัยร้ายแรงแก่มนุษย์ การแก้ปัญหาดังกล่าว อาจเริ่มด้วยวิธีพื้นฐานจำพวกไม่ปล่อยของเสียแก่ธรรมชาติ งดใช้วัสดุที่ทำลายชั้นบรรยากาศ จริงอยู่วิธีนี้อาจจะแก้ปัญหารธรรมชาติได้บ้าง แต่วิธีการทั้งหมดนั้นเป็นเพียงการแก้ปลายเหตุ ถึงที่สุดแล้วควรแก้ที่แนวคิดพิชิตธรรมชาติ ทั้งที่จริงแล้วมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ที่มีความเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามธรรมชาติ กระแสความอยากของมนุษย์ก็กับกระแสความเปลี่ยนแปลงเป็นไปของธรรมชาติขัดกันเมื่อไร ก็เกิดปัญหา ฉะนั้น การปรับแนวคิดให้เป็นสัมมาทิฐิ จึงเป็นแนวทางการแก้ปัญหาด้านธรรมชาติแวดล้อม

๕. ข้อเสนอแนะ

๕.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑) บุคคลทั่วไป ควรตระหนักถึงโทษของโลกะ ที่ก่อปัญหาทั้งตนเองและสังคม แม้จะมีความโลภเป็นธรรมดา แต่ไม่ควรโลภมากแสวงหาผลประโยชน์จนเบียดเบียนตนและผู้อื่น

๒) ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และผู้เผยแผ่พระศาสนา ควรปลูกฝังหลักธรรมที่เป็นอุบายวิธีกำจัดโลภะให้แก่เยาวชนทั้งในชีวิตประจำวันและการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมหลักธรรมที่เป็นอุบายวิธีกำจัดโลภะนั้น

๓) ผู้นำรัฐและรัฐบาล ควรมีนโยบายส่งเสริมปัญญาให้แก่ชนในชาติ ไม่ควรเน้นเฉพาะการบริโภคที่เสริมโลภะ แต่ควรเน้นการบริโภคด้วยการพิจารณาเห็นคุณค่าแท้คุณค่าเทียมด้วยปัญญา

๔) ระบบเศรษฐกิจที่มุ่งกระตุ้นเฉพาะความโลภของผู้บริโภคอย่างเดียว แต่ไม่ฝึกให้บริโภคเพื่อสนองความต้องการของชีวิตแท้ๆ ถือว่ามีความบกพร่อง จึงไม่สามารถนับเข้าในกระบวนการพัฒนามนุษย์ได้อย่างแท้จริง ฉะนั้น ระบบเศรษฐกิจพอเพียง จึงควรได้รับการส่งเสริมและสถาปนาขึ้น อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมในฐานะเป็นระบบเศรษฐกิจเพื่อนำมนุษย์ออกจากบริโภคนิยม

๕) ทั้งสังคมควรเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน มีสำนึกต่อส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ตนเป็นสำคัญ กล่าวคือผู้ประกอบการไม่ควรสักแต่ว่าเร้าความต้องการของผู้คนแล้วเสนอสินค้าเพื่อผลกำไร แต่ควรมีสำนึกต่อส่วนรวมว่า ผลแห่งการ

ประกอบการนั้นทำร้ายสังคมและธรรมชาติหรือไม่

๖) หลักธรรมซึ่งเป็นแหล่งที่มาของอุบายวิธีการกำจัดโลภะทั้งหลายที่นำเสนอมนั้น จะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเมื่อถูกเผยแผ่ไปยังพหุชน ฉะนั้น ทุกส่วนจึงควรช่วยกันนำหลักธรรมเหล่านี้ไปเผยแผ่ให้ทั่วถึงและจริงจัง

๕.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

๑) ควรนำวิธีการกำจัดโลภะไปศึกษาวิจัยเชิงทดลอง เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการกำจัดโลภะอย่างเป็นระบบ

๒) ควรศึกษากิเลสที่เป็นอกุศลมูลที่เหลือคือ โทสะ และโมหะ ตลอดจนถึงศึกษาวิธีการกำจัดโทสะและโมหะนั้น

๓) ควรศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความโลภของคนในปัจจุบัน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ เพศ ที่อยู่ อาศัย เป็นต้น เพื่อทราบเหตุปัจจัยแห่งโลภะและนำไปสู่การกำจัดโลภะ

๔) ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโลภะกับหลักธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อโลภะนั้น เช่น ทาน สันโดษ เป็นต้น

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

.....พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ). อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท. กรุงเทพมหานคร :

ธรรมสภา, ๒๕๓๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพฯ :

บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.

วิเชียร ชาบุตรบุญทริก, ความจริงของชีวิต, กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๒.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, รับมือภาวะโลกร้อนด้วยวิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยี, พิมพ์ครั้งที่ ๒, ปทุมธานี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

แห่งชาติ, ๒๕๕๑.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สรุปผลที่สำคัญ สสำรวจข้อมูลสถิติอาชญากรรมภาคประชาชน พ.ศ.

๒๕๕๑, กรุงเทพฯ : สำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

